

יום של תורה

פרשת ראה תשפ"ו

בפרק יב בספר דברים התורה אומרת:

- ב/ אַבְד תֵּאבְדוּן אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר עֲבַדוּ שֵׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֶת אֱלֹהֵיהֶם, עַל הַהָרִים הָרְמִים וְעַל הַגְּבְעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן.
ג/ וְנִתְצַתֶּם אֶת מִזְבְּחֵיכֶם, וְשִׁבְרֵתֶם אֶת מִצְבְּתֵיכֶם, וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ, וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן; וְאֲבַדְתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא.
ד/ לֹא תַעֲשֶׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם.
ה/ כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבִטֵיכֶם, לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם, לָשְׁכֵנוּ תִדְרָשׁוּ, וּבָאתָ שָׁמָּה.

מפליא לראות שהתורה אינה מזכירה בפירוש את מקומו של בית המקדש. בשום מקום היא אינה אומרת ירושלים, ואפילו לא הר המוריה, אף שמדובר במקום הקדוש ביותר ביהדות, המקום שבו צריכה השכינה לשכון בקביעות. בכל פעם התורה מסתפקת בלשון: המקום שה' יבחר. ועוד יותר מזה: ההסתר היה גדול כל כך, עד שגם דוד המלך לא ידע את מקומו המדויק של המקדש, והיה צריך לחקור ולדרוש לפני שיכין את בניינו. מכאן עולה שאלה יסודית מאוד: מדוע התורה מסתירה בכוונה את המקום החשוב ביותר בכל הבריאה?

קושי שלישי עולה מדברי הספרי¹. הספרי מלמד שישראל אינם צריכים להמתין עד שנביא יגלה להם את מקום בית המקדש. הם צריכים תחילה לדרוש אותו, לחפש אותו ולמצוא אותו, ורק לאחר מכן יבוא הנביא ויאשר את הגילוי. אך לכאורה הדברים צריכים ביאור. על סמך מה ישראל אמורים להתחיל את החיפוש? איך מחפשים מקום שהתורה אינה נותנת עליו שום סימן ברור? כל חיפוש צריך נקודת מוצא, כיוון, או לפחות רמזים מסוימים; וכאן נראה שאין כלום שיאפשר לזהות את המקום.

הקושי גדול עוד יותר, שהרי מקומו של בית המקדש ידוע כבר מימי אברהם אבינו. זהו הר המוריה, שבו הייתה עקידת יצחק. ואף על פי כן גם שם התורה נוקטת באותה דרך בדיוק. הקב"ה אינו מגלה לאברהם את שם ההר, אלא אומר לו רק²:

קושי נוסף נמצא בלשון הפסוק עצמו. התורה אינה אומרת המקום שה' בחר, אלא המקום שה' יבחר. הלשון הזאת משמע לכאורה שבשעה שנאמרו הדברים, הבחירה עדיין לא נקבעה. איך אפשר להבין זאת? וכי יעלה על הדעת שהבורא יתברך עדיין לא קבע היכן תהיה דירתו?

1 דברים, פרק יב, פסוק ה.

2 בראשית, פרק כב, פסוק ב.

וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אֲהַבְתָּ, אֶת יִצְחָק, וְלֵךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּרְיָה; וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים.

המקום כבר קיים, אבל גילוי נעשה בהדרגה. אפילו אברהם אבינו אינו מגלה אותו אלא בשעה שהקב"ה מראה לו. מדוע התורה משאירה במכוון מסך סביב המקום הקדוש ביותר בעולם? מדוע היא מדברת תמיד על מקום שייבחר בעתיד, אף שנראה שהוא קיים כבר משורשי הבריאה?

אם נצא מן ההנחה שאברהם כבר הוביל אל המקום הזה, אי אפשר עוד לומר שמדובר במקום שהקב"ה יבחר רק בעתיד. מקום המקדש כבר נקבע מאות שנים קודם לכן.

עוד יש להעיר, שעל הפסוק האחרון שהבאנו מבאר **רש"י** ש"ארץ המוריה" היא ירושלים, העתידה לקבל את בית המקדש. אולם לשון זו עצמה מעוררת כמה שאלות. ראשית, מדוע נאמר "ארץ המוריה"? הרי מוריה אינו שם של חבל ארץ רחב, אלא שם של הר מסוים: הר המוריה, שעליו עתיד להיבנות בית המקדש. מדוע התורה מציגה את המקום כארץ רחבה שיש בה כמה הרים, עד שהקב"ה אומר לאברהם: "על אחד ההרים אשר אומר אליך"? הלשון הזאת משמיעה שאברהם נכנס לאזור הררי, ועדיין אינו יודע על איזה הר בדיוק צריכה להיעשות העקידה.

ואף על פי כן, כאשר הסיפור מסתיים, כל המרחב הזה כביכול נעלם. "ארץ המוריה" מצטמצמת לבסוף להר אחד בלבד, ההר שהמסורת מזהה כהר בית המקדש. מדוע ארץ המוריה נצטמצמה בסופו של דבר להר המוריה?

כדי לגשת לעניין הזה, צריך להעמיק במושג גלות השכינה, וכן בקשר שבין התורה לארץ ישראל, כפי שמבאר אותו **הערבי נחל**.³

הרב ממשיל את הקשר שבין השכינה לבין נשמת האדם למלך ובנו. בן המלך הולך מרצונו למקומות של פריצות, אלימות והשחתה. המלך חושש שאם בנו ייכנס למקומות הללו, יפגעו בו, יגזלו ממנו את בגדי המלכות, יבזו אותו, ואולי אף יישאר שם לצמיתות עד שלא יחזור עוד לארמונו. כדי למנוע זאת, המלך מסכים להשפיל את עצמו וללכת בעצמו למקומות שאינם ראויים לכבודו. עצם נוכחותו שם מטילה מורא ומונעת מן האנשים להזיק לבנו. יתרה מזו, המלך אינו יכול להמתין עד שבנו כבר ייכנס למקומות הללו. הוא חושש שמא לפני שיספיק להגיע ייגרם נזק שאין לו תיקון. לכן הוא מקדים את כל צעדיו של בנו. ברגע שהוא מבין לאן בנו עומד ללכת, הוא נכנס לשם

ראשון, כדי שכאשר הבן יגיע ימצא את אביו כבר שם. וכך יוכל המלך לעורר אותו לצאת משם ולשוב עמו אל הארמונו.

הערבי נחל מיישם את המשל הזה על פעולת החטא בעולם הרוחני. כל עבירה היא כניסה של הנשמה אל תחום של טומאה. בלי התערבות אלוהית, לא היה לאדם שום כוח לצאת משם ולשוב אל ה' בתשובה. לכן השכינה שורה גם באותו מקום. השראת השכינה בתוך הטומאה עצמה נקראת בלשון רבותינו גלות השכינה. והשראה זו אינה מתחילה לאחר החטא, אלא עוד לפניו. הקב"ה משרה את שכינתו באותם מקומות עוד לפני שהאדם מכניס לשם את נשמתו, כדי שכאשר הנשמה תיכנס לשם, היא תמצא שם כבר את השכינה, ותישאר לה האפשרות להתעורר, לחשוב על תשובה ולשוב.

נעמיק עוד בעניין. כל הבריאה נמשכת בסדר של השתלשלות רצופה מעולמות רוחניים עליונים עד העולם הגשמי שלנו. כל העולמות הללו בנויים מאורות ומאותיות, מפני שכל הבריאה נבראה על ידי עשרים ושתים אותיות התורה. ארבעת העולמות הכלליים – אצילות, בריאה, יצירה ועשייה – אינם שונים בעצם מהותם, אלא בדרגת הגילוי שלהם. בעולמות העליונים האותיות נסתרות לגמרי; וככל שיורדים בעולמות, הן נעשות גלויות יותר, עד שהן מתגלות במציאות הגשמית.

גם האדם עצמו משקף את מבנה ארבעת העולמות. באדם יש ארבע מדרגות: שכל, מחשבה, דיבור ומעשה. כל מדרגה היא גילוי נוסף. רעיון קיים תחילה בצורה שכלית, אחר כך נעשה מחשבה, אחר כך דיבור, ולבסוף מעשה. בכל המדרגות הללו מדובר באותן אותיות עצמן, אלא שהן גלויות יותר או נסתרות יותר. האותיות הגלויות ביותר הן האותיות הנכתבות על גבי חומר, כגון נייר או קלף. באותו אופן ארבעת העולמות מקבילים למדרגות הללו: אצילות כנגד השכל, בריאה כנגד המחשבה, יצירה כנגד הדיבור, ועשייה כנגד המקום שבו האותיות מתלבשות בחומר ושורות על כל הנבראים שבעולם הגשמי.

הערבי נחל ממשיך ומבאר שחטא האדם אכן פוגם באותיות האלוהיות ובעולמות העליונים. אולם הפגם הזה לעולם אינו נוגע בעצם מהותם של העולמות. שהרי אילו שמות ה' שמקיימים אותם היו נפגמים בעצמותם, כל הבריאה הייתה מתבטלת מיד. מאחר שכל העולמות בנויים כשרשרת, שכל עולם מקבל את קיומו מן העולם שלמעלה ממנו, כל פגיעה ביסוד שלהם הייתה גוררת בהכרח את ביטול העולמות התחתונים.

³ פרשת שלח, דרוש ג, דיבור המתחיל בהקדם דברי האריז"ל.

לכן לשמות הקדושים יש שתי בחינות. הבחינה הראשונה היא האותיות עצמן. בחינה זו נשאת תמיד שלמה, מפני שהיא הכרחית לקיום הבריאה. הבחינה השנייה היא מילוי האותיות, כלומר האופן שבו האות מתפתחת ונכתבת במילואה. דווקא במדרגה זו יכול מעשה האדם לפגוע.

כאשר האותיות נמצאות במילוי השלם, כוח ההשפעה שלהן מתגבר מאוד. הן מעבירות שפע וחיות גדולה לכל העולמות התחתונים. השפע הזה מחליש את כוחות הקליפות, שמאבדים את כוחם, וישראל מתגברים. לעניין הזה יש ענפים לאין שיעור, מפני שגם אותיות שכבר התמלאו יכולות להתמלא עוד ועוד במדרגות נוספות. ככל שהקדושה מתרבה על ידי מעשינו, כך הילה של האותיות גדלה ומסתעפת, ומוסיפה עוד מדרגה בגילוי האותיות.

לעומת זאת, כאשר בני ישראל חוטאים, הם אינם פוגמים באותיות עצמן, אלא רק במילוי שלהן. השמות הקדושים נשארים קיימים, אבל הם חסרים את שלמותם. נשאות רק האותיות העיקריות, ואילו כוח ההשפעה שלהן מתמעט מאוד. מזה נגרמת ירידה בחיות ובשפע הנשפעים בעולמות. כאשר בני אדם עושים תשובה, המילוי הזה חוזר ונבנה, והשמות שבים לשלמותם.

אנו מוצאים דוגמה מוחשית ליסוד הזה בדברי חז"ל⁴ שאמרו: "לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים", וכמו שנאמר בפסוק⁵: "אִמְלָאָה הַחֲרָבָה". הוא מבאר ששמו של כל נברא וכל מציאות הוא הצינור שדרכו מגיעה אליו חיותו. כאשר כוח של מציאות מסוימת מתגבר, הדבר בא מכך שאותיות שמה חוזרות להתמלא, וצינורות החיים שלה מתרבים. לעומת זאת, כאשר היא נחלשת, אין פירוש הדבר ששמה עצמו נעלם, אלא שמילוי השם מתרוקן, וממילא שפע החיות שהיא מקבלת מתמעט.

במבט זה מבאר המחבר את הקשר בין ירושלים לצור. כל אחת מהן מקבלת את חיותה מן האותיות המרכיבות את שמה. האותיות העיקריות של שני השמות קיימות תמיד; הן לא נעלמו מעולם, שהרי לא ירושלים ולא צור חדלו מלהתקיים. אולם המילויים שלהן משתנים באופן הפוך זה מזה. כאשר מילוי אותיות ירושלים מתגבר, מילוי אותיות צור נחלש; ולהפך, כאשר ירושלים מאבדת ממילוייה, צור מתחזקת. זה מה שהזוהר מסכם באומרו שצור מתמלאת רק מחורבנה של ירושלים: האחת מתמלאת בדיוק בשעה שהשנייה מתרוקנת.

הכלל הזה שייך גם לחטאו של אדם. כאשר אדם עובר עבירה, הוא מחליש את הקדושה לא על ידי שהוא הורס את השמות הקדושים עצמם, אלא על ידי שהוא ממעט את מילויים. במקביל הוא מחזק את כוחות הקליפות, מפני שהוא מוסיף מילוי לשמות השייכים להן. נמצא שמיעוט הקדושה וחיזוק הטומאה הם שני צדדים של אותו תהליך.

המנגנון הזה קיים בכל חטא וחטא, ויש לו התפשטויות רבות. הרב מציג כאן רק את העיקרון הכללי. הקדושה נקראת בשם "אמת" – חותמו של הקב"ה, ואילו כלל כוחות הטומאה נקראים "שקר". כאשר אדם חוטא, הוא נותן כוח ל"שקר" הזה. אם נבדוק את מילוי האותיות המרכיבות את המילה שקר – שי"ן, קו"ף, רי"ש – נראה שהאותיות האחרונות של שלושת המילויים יוצרות את המילה "נפש". נמצא שהקליפות מקבלות כאילו נפש, כלומר חיות נוספת, כאשר האדם דורך על סף החטא. החיות הזאת באה מנפשו של החוטא עצמו, הנמסרת לכוחות הטומאה על ידי העבירה שלו.

האותיות האמצעיות של אותם מילויים הן יו"י, ושווין עשרים ושש, כנגד שם הוי"ה. כי החטא אינו מסתפק בהעברת חיות האדם אל הקליפות. הוא גורם גם להשראת השכינה בתוך אותה טומאה, כפי שהתבאר לעיל על הפסוק "ומלכותו בכל משלה" – מלכותו שולטת בכל מקום. היסוד הזה חוזר אל משל המלך שאמרנו קודם: כשם שהמלך נכנס בעצמו למקומות שבהם בנו עלול לאבד את דרכו, ואף מקדים אותו כדי שיוכל אחר כך להצילו, כך השכינה מלווה את הנשמה עד תחומי הטומאה.

הרב רואה רמז לסדר הזה במבנה המילויים של המילה "שקר" עצמה. האותיות הרומזות לשם ה' מופיעות שם לפני האותיות המרכיבות את המילה נפש, ללמד שהשכינה תמיד מקדימה את כניסת הנשמה לאותם מקומות.

מעתה אפשר לתאר את השלבים שבהם החטא מושך בהדרגה את הנשמה אל הקליפה. בפעם הראשונה שאדם עובר עבירה, הוא רק מתקרב לטומאה. כאשר הוא חוזר עליה פעם שנייה, הוא משלים את מילוי המילה "שקר", כלומר מחזק עוד יותר את כוחות הקליפה. אולם נשמתו עדיין אינה נכנסת לשם לגמרי. באותו רגע כבר מופיע שם יו"י, הרומז לנוכחות השכינה שהזכרנו. רק בפעם השלישית שהאדם חוטא, הנשמה עצמה נכנסת לתחום הטומאה.

הדבר מתאים לדברי חז"ל⁶: "כיוון שעבר אדם עבירה

4 מסכת מגילה, דף ו ע"א.

5 יחזקאל, פרק כו, פסוק ב.

6 מסכת יומא, דף פו ע"ב.

ושנה בה, נעשית לו כהיתר". **הגמרא** מבארת מיד שאין הכוונה שהעבירה באמת הותרה, אלא שהיא נעשית בעיניו כהיתר.

לפי מה שביארנו, מובן שבחטא השני האדם כבר התקרב מאוד לכוחות הרע, אף שנשמתו עדיין לא נכנסה אליהם לגמרי. ומאחר שכבר יש סכנה שתיכנס לשם לאחר מכן, הקב"ה משרה את שכינתו באותו מקום, כדי שאם הנשמה תיכנס אליו בהמשך, היא תמצא שם אפשרות לקום מחדש. לפי קריאה זו, כבר בחטא השני נמשכת השכינה למקום ההוא. רק בחטא השלישי הנשמה נכנסת בפועל לאותו תחום. אבל כיוון שהשכינה כבר נמצאת שם, נשארת לאדם אפשרות להתעורר לתשובה ולשוב אל ה'.

הערבי נחל חוזר כעת ללשון **הגמרא**: "נעשית לו כהיתר". הוא מבאר שאין הכוונה שהעבירה משנה את דינה, אלא שמן החטא השני מתחיל מנגנון שמאפשר את חזרתו. הוא קושר זאת למילה "הותרה", מלשון "להתיר" – לפתוח קשר, להתיר כבלים. החטא קושר את האדם ומחבר אותו אל הטומאה; אבל נוכחות השכינה בתוך אותה טומאה יוצרת מעתה אפשרות להתיר את הקשרים הללו כאשר יעשה תשובה. זהו עומק דברי הגמרא שהעבירה נעשית לו כהיתר: לא מפני שהיא מותרת, אלא מפני שמכאן ואילך כבר קיימת אפשרות להתיר את הקשרים שהיא יצרה ולחזור אל ה'.

נמצא מכל האמור שכל חטא מושך את השכינה ואת נשמת החוטא אל הקליפה השייכת לאותה עבירה. אך כאשר האדם עושה תשובה שלמה, הוא מוציא מן הקליפה הזאת את נשמתו ואת השכינה שנמשכה לשם. ואם אינו חוזר אל ה', הן נשארות שם. מתוך המבט הזה מבאר הרב את דברי **הזוהר**, שנשמת הרשע מסתלקת ממנו עוד בחייו ויורדת לגיהנם.

הרב מקשה על כך. הרי רבים חוטאים ואינם עושים תשובה אמיתית. אם נשמתם נשארת בתוך הקליפה, וגם השכינה נמצאת שם, איך ייתכן שהקב"ה מניח מציאות כזאת להתקיים? ועוד, נשמת האדם היא קדושה עצומה, והשכינה גבוהה ממנה לאין שיעור. כיצד מציאות אלו יכולות להישאר כלואות בקליפה כאשר החוטא אינו שב לעולם אל ה'?

התשובה היא שכאשר החוטא עצמו עושה תשובה, הוא מחזיר את חלקו ומוציא את נשמתו ואת השכינה מן הקליפה הזאת. אבל אם הוא אינו שב, פועל מנגנון אחר. כאשר אדם אחר נכשל באותה עבירה ואחר כך עושה תשובה שלמה, או כאשר הוא מתנסה באותה

תאוה ואינו נופל בה, הוא שובר את הקליפה השייכת לאותה עבירה. והקליפה הזאת אינה מכילה רק את נשמתו שלו, אלא גם את נשמות כל אלו שנמשכו אל אותה עבירה, וכן את ניצוצות הקדושה של השכינה שנגררו לשם. כאשר בעל התשובה שובר את הקליפה הזאת, הוא משחרר את כל מה שהיה כלוא בתוכה.

המחבר מוסיף שנשמות אלו וניצוצות אלו כבר אינם שייכים לבעלים מסוימים. הם דומים להפקר. לכן מי ששובר את הקליפה הזאת על ידי תשובתו זוכה במה שהיה בתוכה: הנשמות שהיו כלואות שם, וכן ניצוצות השכינה שהחוטאים השונים גררו לאותה קליפה, כל אחד לפי מדרגת נשמתו. זהו עומק דברי **הגמרא**: "זכה – נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן". הדברים אמורים בדיוק באלו שמסרבים לשוב אל ה', ומשאירים את חלקי הקדושה שהיו מיועדים להם, והצדיקים זוכים בהם.

היסוד הזה מאיר את מעשה המרגלים ואת דברי חז"ל⁷ שיהושע וכלב קיבלו את חלקם הרוחני ואת נחלתם העליונה של שאר המרגלים. כידוע, משה התפלל על יהושע שיינצל מעצת המרגלים, וכלב הלך לקברי האבות כדי להתפלל שיינצל מהשפעתם. הנהגה זו מעוררת שתי שאלות. מצד אחד, אם כלב כבר הבין שעצת המרגלים היא חטא, מדוע היה צריך להתפלל? לכאורה די היה לו לסרב ללכת אחריהם. מצד שני, איך תפילה יכולה לפעול במקום של בחירה חופשית, והרי חז"ל אמרו: "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"?⁸

התשובה יוצאת ישירות מן היסוד שלנו. המרגלים היו בתחילה צדיקים גדולים. כאשר החליטו לבסוף לחטוא, הם גררו את נשמותיהם ואת ניצוצות השכינה אל הקליפה השייכת לאותה עבירה. לפי הכללים שביארנו, יהושע וכלב יכלו להוציא משם את הנשמות והניצוצות הללו רק אם הם עצמם ייכנסו למגע עם אותה קליפה, כלומר אם הם יתנסו בפיתוי לפעול כמו המרגלים.

לכן הם היו צריכים להרגיש משיכה מסוימת אל אותו חטא, אך בלי להיכשל בו. הקרבה הזאת לעבירה אפשרה להם אחר כך להוציא מיד את נשמות המרגלים, שהיו נשמות גבוהות, יחד עם חיותן וניצוצות הקדושה שנלוו אליהן. כך הם ירשו את חלקם.

אלא שהמהלך הזה היה מסוכן מאוד. כאשר הם התקרבו אל החטא והרגישו בעצמם משיכה אליו, היה חשש גדול שהרצון הזה יגבר עליהם ויגרור אותם

7 מסכת חגיגה, דף טו ע"א.

8 מסכת בבא בתרא, דף ק"ה ע"ב.

9 מסכת ברכות, דף לג ע"ב.

לעשות כמעשה המרגלים. לכן משה התפלל על יהושע, וכלב התפלל על עצמו. הם לא ביקשו לבטל את הבחירה החופשית, אלא לזכות להתקרב אל החטא כדי לתקנו, בלי שהחטא ישלוט בהם.

מתוך זה אפשר להבין באופן חדש את כיבוש ארץ ישראל. ספר יהושע מספר שכלב אמר¹⁰: **"אשר יכה את קרית ספר ולכדה, ונתתי לו את עכסה בתי לאשה"**. וכאן יש כמה קשיים. מדוע העיר הזאת הייתה קשה יותר לכיבוש משאר הערים, עד שכלב צריך להבטיח עליה שכר מיוחד? מדוע הפסוק מדגיש שדביר נקראה בעבר קרית ספר? ומדוע כלב מדבר על קרית ספר ולא על דביר, שהוא שמה הנוכחי של העיר? ועוד, מדוע הלשון כפולה: **"אשר יכה את קרית ספר ולכדה"**?

חז"ל¹¹ מבארים שקרית ספר רומזת לשלוש מאות הלכות שנשתכחו בימי האבל שלאחר פטירת משה, ועתניאל בן קנז החזירן בפלפולו. מה הקשר בין הדברים?

כיבוש ארץ ישראל לא נעשה על פי חוקי המלחמה הרגילים. מאחר שהתורה היא התבנית שעל פיה נברא העולם, כל חלק בארץ ישראל מקבל את חיותו מחלק מסוים בתורה השייך לו. כאשר עם ישראל קיבל את התורה וקיים אותה, הוא נעשה המחזיק בחיות הרוחנית של ארץ ישראל, ולכן היה יכול לכבוש אותה בלי מאמץ טבעי רגיל.

כבר ראינו כמה פעמים ששמו של דבר מבטא את חיותו הפנימית. לכן כאשר הפסוק אומר שדביר נקראה בעבר קרית ספר, אין זו רק ידיעה היסטורית על שם ישן. לפי המבט הזה, קרית ספר היא הזהות הפנימית והחיות של אותו מקום. שלוש מאות ההלכות שנשתכחו היו בדיוק המקור הרוחני של אותו חלק בארץ. כל זמן שהלכות אלו היו נשכחות, לא הייתה לישראל החיות הדרושה לכבוש את האזור הזה. לכן אמר כלב: **"אשר יכה את קרית ספר"** – כלומר מי ששייב את ההלכות הללו על ידי לימודו – **"ולכדה"** לאחר מכן בדרך טבעית. עתניאל בן קנז אכן החזיר את ההלכות הללו בכוח עיונו, ואז יכול היה לכבוש את העיר. החזרת החיות הרוחנית קדמה אפוא לכיבוש הגשמי.

הדבר קשור לכלל ש"אורייתא, קודשא בריך הוא וישראל חד הוא". שש מאות אלף אותיות התורה מקבילות לשש מאות אלף נשמות ישראל. כל נשמה קשורה לחלק מסוים בתורה, וכל חלק בארץ ישראל מקבל את חיותו מאותו חלק בתורה. לכן חלוקת הארץ נעשתה בגורל על פי רוח הקודש: כל אחד

מישראל קיבל את החלק המתאים לשורש נשמתו.

כאשר חוזרים אל המרגלים, מובן שיהושע וכלב התקרבו גם הם אל חטא המרגלים כדי לתקן אותו, אך הצליחו לשלוט במשיכה הזאת. הם הוציאו מיד מן הקליפה את כל החיות הרוחניות של המרגלים, וירשו את נשמותיהם ואת כוח חיותם. כך נשאר המרגלים בלי אותה חיות. על פי זה מבואר מדוע יהושע וכלב ירשו את חלקם של המרגלים בארץ ישראל. יש מפרשים ששאלו על כך, שהרי חלוקת הארץ שייכת לאלו שנכנסו לארץ, ואילו המרגלים מתו במדבר. המחבר עונה שהחלוקה תלויה בראש ובראשונה בחיות הנשמה. מאחר שיהושע וכלב ירשו את החיות הרוחניות של המרגלים, החיות הזאת נכנסה עמם לארץ ישראל; ולכן הם יכלו לקבל גם את החלק הגשמי בארץ השייך לאותה חיות.

לאור דברי **הערבי נחל**, מתחילה להתבאר הבנה חדשה בשאלותינו. ירושלים אינה מקום רגיל. היא המרכז הרוחני של כל ארץ ישראל, הנקודה שממנה צריכה החיות האלווקית להתפשט לכל העולם. וכשם שכל נברא אינו יכול להתקיים אלא על ידי אותיות התורה שמחיות אותו, כך ירושלים אינה יכולה להתגלות בשלמות אלא כאשר האותיות השייכות לשורשה הרוחני חוזרות למילואן ויכולות להסתעף עד המציאות שלנו.

מעתה הסוד סביב מקומה מקבל משמעות עמוקה. אם התורה אינה מגלה בפירוש היכן נמצא בית המקדש, אין זה מפני שהמקום אינו ידוע, אלא מפני שאורו עדיין גבוה מכדי להתקבל בשלמות בעולם שלנו. עדיין חסר ה"גשר" של אותיות התורה, המאפשר לאור הזה לרדת ולהתלבש במציאות. כל זמן שהמבנה הרוחני הזה אינו נשלם, המקום נשאר מכוסה, אף שהוא כבר קיים.

וזה עומק הלשון: **"לְשָׁכְנוּ תִּדְרְשׁוּ"** – תדרשו את מקום שכינתו. לפי דברי **הערבי נחל**, הדרישה הזאת אינה רק חיפוש גיאוגרפי ברחבי ארץ ישראל. היא בראש ובראשונה חיפוש בתורה. צריך למצוא את האותיות המסוגלות להחזיר את המילוי לשמות הקדושים, לבנות מחדש את הצינורות הרוחניים, ולאפשר לחיות להגיע עד מקום השראת השכינה. רק לאחר החיפוש הזה המקום נעשה נראה ונתפס. לכן אומר **הספרי**: **"דרוש ומצא, ואחר כך יאמר לך נביא"**. הנביא אינו מגלה מקום לא ידוע; הוא מאשר את גילוי של מקום שנעשה נגיש על ידי העבודה הרוחנית של ישראל.

אנו מבינים גם מדוע הן בעקידת יצחק והן בפרשתנו,

¹⁰ יהושע, פרק טו, פסוק טז.

¹¹ מסכת תמורה, דף טז ע"א.

הלשון הזאת משמיעה לכאורה שהמקום עדיין אינו מוגדר. לפי כל המהלך שביארנו, מובן שאין הכוונה בעיקר למקום עצמו, אלא למרחב שהקב"ה יסכים לגלות באותו זמן, לפי מדרגת ביטול הרע ולפי לימוד התורה של עם ישראל.

הלימוד הזה מלמד אותנו שגילוי השכינה אינו תלוי רק במקום, אלא קודם כול במצב הרוחני שלנו. כל מצוה, כל דבר תורה, וכל ניצחון על הרע מחזירים מילוי לאותיות הקדושה ומקרבים את השכינה אל מקום משכנה. כאשר אנו בונים את המקדש הפנימי שבתוכנו, אנו משתתפים גם בבניין ירושלים. לכן חיפוש בית המקדש מתחיל בחיפוש של תורה ובעבודת כל אחד על עצמו, עד היום שבו אור השכינה יוכל להתגלות שוב בשלמות בתוך ישראל ולהוביל אותנו אל הגאולה המיוחלת, אמן ואמן.

שבת שלום.
יהודה משה שרביט

גילוי המקום מופיע בהקשר שבו עבודה זרה עדיין קיימת בארץ ישראל. בפרשתנו, הציווי לדרוש את המקום אשר יבחר ה' בא מיד לאחר הציווי לאבד את כל מקומות העבודה הזרה. הסמיכות הזאת אינה מקרית. **הערבי נחל** ביאר שהקליפות מתחזקות כאשר הן מקבלות את מילוי האותיות שהתרוקן מן הקדושה. ככל שכוחות הטומאה מתמלאים, כך הם מחזיקים את האותיות שהיו צריכות להזין את הקדושה. כל זמן שהעבודה הזרה תופסת מקום בארץ ישראל, היא מונעת מן האותיות להגיע אל יעדן. ההסתעפויות הרוחניות אינן יכולות להגיע לירושלים, ולכן ירושלים נשארת מכוסה. השלב הראשון הוא אפוא להשמיד את הרע ולשלול ממנו את מילוי האותיות שהוא מסיט לעצמו. רק לאחר מכן מתחיל החיפוש האמיתי: חיפוש התורה המסוגלת להשיב לירושלים את האותיות שהן מקור חיותה.

היסוד הזה מאיר גם את הלשון "לְשָׁכְנוּ תִּדְרְשׁוּ" מצד נוסף. הפסוק אינו מדבר רק על חיפוש מקום, אלא על חיפוש השכינה עצמה. והרי **הערבי נחל** מלמד שהשכינה מלווה את האדם עד למקום חטאו. היא נכנסת לגלות בתוך הקליפות כדי לאפשר את שובו של האדם. אם כן, השמדת כוחות הרע אינה רק עקירת עבודה זרה; היא גם שחרור אותיות הקדושה וניצוצות השכינה שהיו כלואים שם. כאשר האותיות חוזרות למקומן, השכינה יכולה לשוב אל מקום משכנה. גילוי ירושלים אינו אלא חזרת השכינה אל המקום המיועד לה.

בזה מתבאר גם הלשון שנאמרה בעקידה. הקב"ה אינו אומר לאברהם ללכת אל "הר המוריה", אלא אל "ארץ המוריה". ובכל זאת הסיפור מסתיים בהר אחד בלבד. נראה שאין זו נקודה מקרית. בימי אברהם, כל המרחב הרוחני שעתיד להיות מקום השראת השכינה עדיין לא היה מגולה. רק חלק ממנו יכול היה להופיע בעולם הזה, בדמות הר המוריה. האותיות שהיו צריכות להחיות את כל אותה ארץ עדיין לא התפשטו בשלמות.

הבנה זו מוצאת הד בדברי **המהרש"א**¹², המבאר שלעתיד לבוא קדושת בית המקדש תתפשט לכל ירושלים. מה שנראה היום כהר אחד בלבד, יחזור אז לרוחב המקורי שלו. "הר המוריה" ישוב להיות באמת "ארץ המוריה", מפני שכל האותיות המרכיבות את חיותו יחזרו למילואן ויתפשטו בכל המרחב הזה. סודה של ירושלים אינו סוד של מקום שאבד, אלא סוד של אור הממתין עדיין לאותיות התורה שיאפשרו לו להתגלות בשלמות בעולם שלנו.

וזו גם התשובה לשאלה האחרונה שנותרה פתוחה. הפסוק מדבר בלשון עתיד: המקום אשר יבחר ה'.